

Poročilo s strokovnega srečanja Dnevi psihologov 2018

Mojca Juriševič^{1*} in Anja Podlesek²

¹Oddelek za temeljni pedagoški študij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

²Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Report from the conference Days of Psychologists 2018

Mojca Juriševič^{1*} and Anja Podlesek²

¹Department of Educational Studies, Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia

²Department of Psychology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia

Ključne besede: Splošna uredba EU o varstvu podatkov, psihologi, poročila, konference

Key words: General Data Protection Regulation, psychologists, reports, conferences

Letošnje Dneve psihologov, ki so potekali 11. 5. 2018, je v okviru praznovanja desete obletnice svojega delovanja gostil Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Srečanje je potekalo pod naslovom “Poskrbimo za varstvo osebnih podatkov”, osrednja pobuda za izbor teme oz. vsebin srečanja pa je bila aktualna evropska regulativa, imenovana **Splošna uredba EU o varstvu podatkov** (General Data Protection Regulation ali krajše GDPR), ki jo je Evropski parlament sprejel leta 2016 in implementiral 25. 5. 2018. Glede na obstoječo zakonodajo GDPR prinaša nekatere pomembne spremembe tudi za delo psihologov na različnih področjih, na katerih delo psihologa vključuje zbiranje, posredovanje, obdelovanje in varovanje osebnih podatkov. Z urada Informacijskega pooblaščenca je bilo že v letu 2017 pojasnjeno, da je namen nove regulative temeljitejša zaščita pred kršitvami varovanja podatkov ter da bodo odstopanja od upoštevanja danih predpisov predstavljala kršitve, ki bodo (visoko) oglobljene. Nova uredba je iz opisanih razlogov v javnosti povzročila kroženje zelo različnih informacij ter je tudi med psihologi spodbudila razmišljanja in vprašanja o konkretnih smernicah in možnostih upoštevanja regulative v praksi ter o njeni usklajenosti z drugimi zakoni, ki urejajo različna področja dela psihologov, npr. z Zakonom o varstvu osebnih podatkov, Zakonom o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih in drugih. Med pomembnimi vprašanji, na katera so bili med srečanjem podani vsaj delni odgovori, so bila tudi naslednja:

- Razlike med obstoječo in novo ureditvijo?
- Način priprave na novosti?
- Postopki in značilnosti informirane privolitve?
- Katera ravnanja so ustrezna in katera ne?
- Uporaba, posredovanje in hramba psihološke dokumentacije?
- Katere so vrste in ravni kršitev?
- Odgovornosti in ravnanja ob kršitvah?
- Posledice kršitev?

---

*Naslov/Address: dr. Mojca Juriševič, Oddelek za temeljni pedagoški študij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana, e-mail: mojca.jurisevic@pef.uni-lj.si

Srečanje je potekalo po programu med 9.30 in 17.30 uro v štirih tematskih sklopih. Uvodnima nagovoroma predsednika DPS Marka Vrtovca ter predstojnika Oddelka za psihologijo FF UM doc. dr. Bojana Musila je sledilo predavanje **samostojnega svetovalca Informacijskega pooblaščenca mag. Urbana Brulca z naslovom "Smernice EU za varstvo osebnih podatkov v povezavi z delom psihologa"**. Drugo temo z naslovom "Strokovnjak na sodišču javnega mnenja" je predstavila dr. Damjana Pondelek (Urednica, d.o.o.). Sledili sta še dve temi v obliki okrogle mize, in sicer (1) V primežu zakonodaje in poslanstva psihološkega delovanja – omizje o pričanju na sodišču, timskem sodelovanju med institucijami, varovanju pomembnih informacij ter zaščiti sredstev za psihološko ocenjevanje, ki sta jo pripravili mag. Metoda Maj, spec. psih. svetovanja in sodna izvedenka (CSD Litija), ter Sendi Murgel (Inšpektorat RS za delo), ter (2) Veliko podatkovje – problemi in možnosti, ki so jo pripravili doc. dr. Bojan Musil (Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru), doc. dr. Sašo Karakatič (Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, Univerza v Mariboru), Marko Vrtovec (Poslovno svetovanje) in Bor Vratinar, študent Oddelka za psihologijo Univerze v Ljubljani.

Nenazadnje v sklopu programa velja izpostaviti tudi celodnevno aktivnost študentov Oddelka za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, in sicer pri odlični organizaciji dogodka ter vsebinsko pri sodelovanju v programu srečanja. Študenti so poskrbeli za dobro počutje udeležencev po kosilu z aktivnostjo Za duha in telo, v zaključnem delu srečanja pa so predstavili projekt PoMoč: Teden dobrega počutja, v okviru katerega so v mesecu maju organizirali številne aktivnosti za ozaveščanje javnosti o pomenu skrbi za zdravje ter pripravili smernice v pomoč uporabnikom pri izbiri kakovostne psihoterapevtske pomoči.

Kaj za delo psihologov prinaša Splošna uredba o varstvu osebnih podatkov (GDPR), ki je stopila v veljavo 25. 5. 2018?

Mag. Urban Brulc je GDPR z vidika dela psihologov predstavil v štirih vsebinskih sklopih. Najprej se je usmeril na kršitve pri varstvu osebnih podatkov, nato je sledil splošnejši vpogled v osnovna načela varovanja osebnih podatkov, ki se je nadaljeval na področju varnosti hrambe in posredovanja osebnih podatkov. V zadnjem delu se je predstavitev osredinila na vprašanja pridobivanja in ustvarjanja osebnih podatkov.

Predavatelj je poudaril, da je temeljni cilj GDPR omogočiti prebivalcem nadzor nad njihovimi osebnimi podatki in poenotiti ter dvigniti raven kakovosti varstva osebnih podatkov v EU. Opozoril je, da je GDPR splošna uredba, ki se nanaša na različna področja javnega življenja in ne posebej na delo psihologov, poleg tega pa nekateri vidiki njenega izvajanja še niso povsem jasni. Eden temeljnih problemov z implementacijo te uredbe je po njegovi oceni Zakon o varstvu osebnih podatkov, ki naj bi bil sprejet v letu 2018, vendar je trenutno še v zakonodajnem postopku, urediti pa bi moral nekatera vsebinska in postopkovna vprašanja za posamezno področje (npr. osebni podatki za namene psihološke obravnave; postopek izrekanja sankcij in pravna sredstva) ter odnos do drugih področij in pravic, kot denimo uporabo osebnih podatkov v znanstvene ali statistične namene.

GDPR je za psihologe, ki opravljajo psihološke dejavnosti na različnih področjih, denimo na področju zdravstva, psihologije dela ali izobraževanja, pomembna iz razloga, ker se pravila na teh področjih v osnovi razlikujejo, GDPR pa narekuje upoštevanje enotnih pravil (uredba se mora neposredno uporabljati) ter predvideva tudi posebne obveznosti ob njenih odstopanjih ali kršitvah: od opozorila ter opomina do prepovedi zbiranja osebnih podatkov in različno visokih denarnih kazni.

Predavatelj je predstavil več primerov in pojasnil, ali bi šlo za kršitve uredbe ter kakšne sankcije bi sledile.

1. V primeru, ko bi psiholog na mizi pustil mapo s podatki o klientu ali bi bili podatki vidni na računalniškem zaslonu, bi šlo za minimalno neustrezno ravnanje. Psihologu bi bilo izrečeno opozorilo, naj bo v prihodnje pozoren na to, da je omogočil razkritje podatkov, in naj v prihodnje ne ravna več tako, ne bi pa mu bila izrečena globa. V kolikor pa bi druga oseba dejansko pogledala v mapo ali na računalniški zaslon, bi bila lahko sankcija že strožja.
2. Če bi npr. mati in njen polnoletni sin ločeno obiskovala psihologa v okviru obravnave in bi psiholog materi na njeno prošnjo razkril podatke iz obravnave njenega sina, bi za to po uredbi prejel opomin.
3. V primeru, da psiholog svoje dokumente oz. podatke odnaša iz službe z namenom dela na domu, to samo po sebi še ni kršitev, saj je podatke odnesla oseba, ki je zanje pristojna. Predstavlja pa tako ravnanje visoko tveganje za kršitev – ob kakršnikoli kršitvi varstva podatkov v tem primeru (npr., če bi psiholog izgubil USB ključek s podatki) je odgovoren psiholog sam in tudi njegov delodajalec. Če bi bil nosilec podatkov (USB ključek) pred izgubo šifriran, bi šlo za lažjo kršitev kot v primeru, če podatki ne bi bili šifrirani. Pošiljanje podatkov po e-pošti predstavlja v primeru razkritja vsebine nepristojnim osebam velik problem.
4. Za kršitev ne gre v primeru, ko nekdo, npr. učitelj po razgovoru s psihologom v zbornici, posreduje drugim učiteljem določene informacije o učencu, če jih potrebujejo za delo z njim; v bistvu gre v takih primerih za vprašanje etičnosti, ne pa prednostno za kršitev, saj posredovane informacije v tem primeru ne izhajajo iz zbirke podatkov. GDPR je namreč vezana le na zbirke podatkov. GDPR tudi ne obravnava prenosa informacij, ki jih zgolj slišimo (npr. v primeru neformalnega razgovora s klientom, kjer ne pride do zapisa v psihološki dosje); tak prenos informacij ne bi pomenil kršitve s področja varstva osebnih podatkov. Prav tako ni kršitev uredbe, če podatke, ki izvirajo iz psihološkega dosjeja, uporabimo za potrebe supervizije ali strokovne debate.

V zvezi s kršitvami je predavatelj posebej opozoril na dejanje samoovadbe oz. samoprijave pri Informacijskem pooblaščenca kot nadzornem organu, v kolikor gre za hujše kršenje varstva osebnih podatkov, denimo v primeru vdora v sistem, kjer psiholog hrani podatke o uporabnikih psiholoških storitev, ali izgube določenega nosilca podatkov (npr. USB ključka). Po dejanju samoprijave bo uveden inšpekcijski postopek. V kolikor psiholog ne naredi samoprijave, to predstavlja že dve kršitvi – eno zaradi prekrška samega

(psiholog podatkov ni hranil na ustrezen način, npr. ni ustrezno zavaroval sistema in s tem podatkov ali ni šifriral nosilca podatkov), drugo pa zaradi prekrška neprijave.

Obdelava osebnih podatkov, ki ji je namenjena GDPR, je mišljena kot kakršnokoli rokovanje s podatki, od pridobivanja podatkov za določene namene pa vse do uničevanja podatkov po njihovi uporabi. Pri tem za osnovni princip varstva osebnih podatkov velja, je poudaril predavatelj, da "... je prepovedano vse, razen tistega, kar je z zakonom izrecno dovoljeno!" Za delo psihologa to pomeni, da je obdelava osebnih podatkov dovoljena izključno pod dvema pogoje: prvič, če je posameznik podal informirano privolitev oz. obveščeno soglasje (v nadaljevanju privolitev) za obdelavo osebnih podatkov, in drugič, če tako določa zakon, ki velja za določeno področje.

Seveda pa je pri tem enako pomembna opredelitev, kaj so osebni podatki. Po GDPR so to vse informacije, ki karkoli povedo o posamezniku, in ga delajo določenega (npr. z imenom in priimkom) ali pa določljivega (posredno ali neposredno zbrane informacije, na osnovi katerih je mogoče posameznika prepoznati, npr. fotografije, e-mail naslov, podatki o zdravstvenem stanju). Iz tega razloga je treba v okviru psiholoških dejavnosti posameznika čim manj določiti oz. ga čim bolj anonimizirati oz. za sodelovanje v okviru obdelave podatkov pridobiti od posameznika privolitev. Na primer, v raziskovalnih projektih, kjer mora raziskovalec poročati nosilcu programa, moramo paziti, da udeleženca iz datuma in kraja zbiranja podatkov, njegovega spola in starosti ipd. ni mogoče prepoznati. Uporabimo lahko opredelitev starosti ali drugih demografskih podatkov v kategorijah in ne z natančnimi vrednostmi. Natančno opredeljena privolitev posameznika za ravnanje z njegovimi podatki v okviru raziskave je ključna, v kolikor pa privolitve ni mogoče pridobiti, pa je nujno v protokolu raziskave določiti, kako bomo čim bolj anonimizirali podatke (že ob njihovem shranjevanju), da udeleženci ne bodo določljivi. Izjema je uporaba podatkov v internih raziskavah neke organizacije (npr. v bolnišnici lahko prosto obdelujemo neanonimizirane podatke, ne sme pa bolnišnica takih podatkov posredovati drugim osebam).

GDPR zahteva, da posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki, svojo privolitev poda "z jasnimi pritrilnim dejanjem ali ustno izjavo", ta pa mora biti izražena "prostovoljno, konkretno, ozaveščeno in nedvoumno". Ob tem je treba poudariti, da imajo posamezniki pravico, da se seznanijo z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanje, pravico do sodnega varstva ob zlorabi ter pravico, da svojo privolitev kadarkoli prekličejo.

Poseben problem v zvezi z varstvom podatkov na področju psiholoških dejavnosti je tudi hramba psihološke dokumentacije z osebnimi podatki, saj jo na različnih področjih psihološkega dela urejajo različni zakoni in pravilniki. Na področju vzgoje in izobraževanja je to eno leto po zaključku vključenosti v vzgojno-izobraževalni zavod, na področju zdravstva pa deset let po smrti ali do sto let po rojstvu. Delodajalci so za primer kadrovanja dolžni hraniti osebne podatke do dve leti po testiranju oz. obdelavi, za neizbrane kandidate pa je treba osebne podatke takoj uničiti, razen če kandidati privolijo v hrambo podatkov ali ob popolni anonimizaciji podatkov. V zasebni psihološki praksi sami

določimo roke hrambe, vendar je treba te roke predpisati s posebnim internim aktom.

Gledano v celoti, minimalnih rokov za hrambo podatkov ni. Priporočeno pa je, da poskušamo upoštevati čim krajše roke po zaključeni obdelavi podatkov, npr. največ pet let. Predavatelj je tudi poudaril, da mora biti za hrambo ali pa za uničenje podatkov vedno ustrezna pravna podlaga, odvisno od zakona, ki ureja določeno področje javnega ali zasebnega sektorja. Privolitev osebe je veljavna podlaga tudi za hranjenje podatkov, vendar mora biti aktivna in jasna (jasno mora biti določeno, do kdaj bodo podatki hranjeni).

Posredovanje občutljivih osebnih podatkov, kot na primer v primeru zamenjave pacientove institucije izmenjava izvidov ali psiholoških mnenj po e-mailu, je upravičeno, v kolikor so podatki in datoteke s podatki šifrirane (saj na ta način med prenosom niso berljivi) in prejemniku podatkov ločeno pošljemo šifro za vpogled v podatke. V primeru pošiljanja izvidov na klasičen način pa to ni težava, v kolikor je pošiljka zaprta in je omogočena njena sledljivost (pošto pošljemo kot priporočeno s povratnico).

V zvezi z zapisovanjem vsebine razgovora psihologa s klientom je predavatelj pojasnil, da je v primeru, ko takega zapisovanja ne predpisuje določen zakon, zapisovanje pogovora dopustno, v kolikor pridobimo privolitev sogovornika, po GDPR pa bi se lahko tako zapisovanje štelo kot nujno za izvrševanje pogodbe, npr. o svetovalnem delu (zapis je dokaz, ki služi kot pogoj za izvedbo pogodbe).

Kdaj je potrebno pridobiti privolitev in kakšna mora biti?

1. Pisna privolitev za psihometrično testiranje (npr. če delodajalec z njim spremlja delavca) ni potrebna, v kolikor je testiranje potrebno za izvrševanje delovno-pravne pogodbe.
2. Pisna (in dokazljiva) privolitev je potrebna vedno, ko želimo snemati pogovor ali ko želimo razkriti osebne informacije tretjim osebam (npr. jih posredovati drugim organizacijam ali jih uporabiti v raziskovalne namene).
3. Treba je poskrbeti, da je privolitev izrecno navedena in dokazljiva (v pisni obliki), da je jasen njen namen – kateri podatki in koliko časa se bodo hranili, za katerega psihologa gre in kakšne pravice ima posameznik pri tem. Privolitev mora biti aktivna, kar pomeni, da mora oseba označiti, da se strinja z zbiranjem in hrambo njenih osebnih podatkov. Ne bi bilo primerno, da bi v privolitvi morala posebej označiti, da se z zbiranjem ali hrambo njenih podatkov ne strinja, ali da bi bilo v privolitvi zapisano, da se bo v primeru, da ne bo ničesar posebej označila, to štelo kot njeno strinjanje z zbiranjem in hrambo podatkov.
4. Ni dovolj, da oseba podpiše, da se strinja z naslednjim zapisom: "Dovolim, da psiholog o meni vodi psihološki dosje.". Privolitev mora vsebovati tudi naslednje: (i) kdo bo izvajal zbiranje in hrambo osebnih podatkov, (ii) za kakšen namen se bodo zbirali in hranili podatki, (iii) v kakšni zbirki in katere podatke se bo zbiralo in hranilo, (iv) koliko časa se bo podatke hranilo, (v) pod katerimi pravili se bo podatke hranilo in kakšne pravice ima oseba v zvezi s tem.
5. Pisna privolitev mora biti podana na papirju ali prek elektronske pošte. Kadar jo pridobivamo v različnih oblikah hkrati, mora biti vsebina privolitve enaka za

vse oblike. Če privolitev pridobivamo prek nekega elektronskega sistema, se mora shraniti tako informacija, da je oseba podala privolitev, kdaj jo je podala in v kaj točno je privolila – shraniti je torej treba celotno vsebino privolitve (vse prej osebi podane opise in pojasnila).

6. Privolitev mora biti enoznačna, vedno mora biti naveden samo en namen zbiranja in hrambe podatkov. V primeru sestavljene privolitve (ko oseba podaja privolitev v zbiranje in hrambo podatkov za različne namene), moramo pridobiti privolitev za vsak tak namen posebej. Oseba mora imeti možnost, da pri vsakem posameznem namenu privolitev poda oz. je ne poda. Zahtevati eno samo skupno privolitev ni dopustno – po GDPR velja, da če je možno, da oseba v nekaj privoli, v nekaj drugega pa ne, je treba za vsak namen privolitev pridobiti ločeno ali mora biti privolitvi dodano ustrezno pojasnilo.
7. Preklic privolitve mora biti, skladno s principom sorazmernosti, enako enostaven kot pridobivanje privolitve.
8. V primeru, da psiholog prekine delovno razmerje (zamenja delovno mesto, se upokoji ipd.), se sklene tudi "poklicna oporoka". Ta določa, kdo bo v nadaljevanju nasledil psihologa pri upravljanju s podatki (kdo bo lahko upravljal s podatki). V zdravstvu, na primer, naslednika zdravnika določi Zdravniška zbornica Slovenije.

Več o GDPR: <https://www.ip-rs.si/zakonodaja/reforma-evropskega-zakonodajnega-okvira-za-varstvo-osebni-podatkov/>

Kako ukrepati, ko se nekdo znajde pred sodiščem javnega mnenja?

Predavanje je govorilo o tem, kaj storiti, ko pride do obtožbe, da je strokovnjak neprimerno ravnal. Takrat vpleteni in javnost želijo odgovore, pa jih hkrati niso pripravljene slišati; vsakdo ima svoje mnenje, kljub temu da situacije ne pozna, in je zato to mnenje dostikrat neustrezno. Na osnovi izkušenj je predavateljica povedala, da so strokovnjaki, ki so bili kdaj obtoženi neustreznega ravnanja, poročali, da je bilo zanje najhuje, ko so se od njih distancirali kolegi v kolektivu. Soočali so se s problemom, kako spet zaupati samemu sebi, svoji kompetentnosti, predvsem pa ljudem okrog sebe. Zato je treba obtožbe strokovnjakov vedno jemati resno, tudi če niso upravičene, ter obtoženim nuditi ustrezno podporo in pomoč. Strokovnjak, ki je obtožen neprimernega ravnanja, pa si mora dovoliti pomagati pri soočanju s pritiski.

Javnosti naj se takoj in ustrezno pojasni, zakaj je strokovnjak ravnal tako, kot je ravnal. Pojasnjevanje ravnanja strokovnjaka naj poteka toliko časa, kolikor je potrebno, in naj predstavlja resnične podatke ter ne prikriva morebitnih storjenih napak. Dobro je, če vlogo pojasnjevalca prevzame vodstvo delovne organizacije ali to nalogo prepustimo celo strokovnjaku za ravnanje v kriznih dogodkih, obtoženega posameznika pa zaščitimo. V primeru dejansko storjenih napak je pomembno priznanje in opravičilo.

V psihologe, ki se pri delu srečujejo s težkimi osebnimi situacijami klientov, so usmerjena velika družbena pričakovanja, ki so pogosto nerealna. Če niso izpolnjena, so ljudje razočarani, čemur lahko sledi ogorčen odziv javnosti.

Zato je treba v stroki najprej začeti upravljati z družbenimi pričakovanji, predstavljati javnosti, kaj psihologi delamo ter kakšne so naše kompetence.

S proaktivnim delovanjem lahko poskrbimo, da do tovrstnih težkih situacij ne pride oz. da se z njimi delovno okolje sooča na korekten (konstruktiven) način. Krizne situacije lahko predvidimo in se nanje ustrezno pripravimo ter načrtujemo svoj odziv oz. odziv kolektiva. Pomembno je negovanje spoštovanja, zaupanja in občutka varnosti v kolektivu.

Pričanje na sodišču in ohranjanje kakovostnih medinstitucionalnih odnosov

Za kakovostno obravnavo na sodišču je nujno dobro sodelovanje med centri za socialno delo in Inšpektoratom za delo, ki mora temeljiti na pravnih in etičnih načelih. Za delo psihologa je zelo pomembno, da v okviru sodnih postopkov pozna meje stroke glede posredovanja podatkov; ni nujno, da vse podatke, ki jih ima o posamezniku, posreduje tudi sodišču, temveč strokovno presodi, kateri podatki so ustrezni za določen primer. Sodišče navadno zahteva le izvid in psihološko mnenje, ne pa npr. konkretnih podatkov psihodiagnostičnega testiranja. Dobro je, če psiholog stranko predhodno seznanji z dokumentacijo (mnenjem, poročilom), ki jo bo poslal sodišču.

V okviru okrogle mize sta sogovornici poudarili, da se je treba zavedati, da sodišče v nobenem primeru ne nudi zaščite, temveč o določenem primeru vedno presoja na osnovi pravnih dejstev. Psiholog je tisti, ki mora vedeti, kaj lahko naredi in česa ne; sodišče lahko marsikaj reče ali zahteva, a edina pomembna je pravna podlaga, zato je kompas za držo strokovnega delavca oz. psihologa na sodišču vedno etika. Psiholog lahko za izročitev določene dokumentacije zahteva predložitev pravne podlage. Če bo namreč sodniku poslal podatke, pa zato ne bo pravne podlage, bo odgovarjal on in ne sodišče.

V sodnih obravnavah imajo priče in s tem tudi sodni izvedenci svoje pravice. Za pričanje ni treba posredovati različnih osebnih podatkov, npr. naslova in podobnih informacij (po Zakonu o kazenskem pravu, 240. člen, 3. odstavek). V primerih vključevanja otrok v postopke, ki jih vodi sodišče, je treba upoštevati procesne pravice otrok (pravico o obveščeniosti o uvedbi postopka, ki se nanaša nanj, pravico, da pove svoje mnenje, ter pravico, da sodeluje v postopku – sam ali preko zastopnika).

Inšpektorat za delo obravnava tudi anonimne prijave napak pri delu psihologov, pri čemer ščiti anonimne prijavitelje; izkušnje kažejo, da v 80 % strokovnih pregledov centrov za socialno delo inšpektorat ugotavlja pravilno delovanje centrov.

Možnosti in problemi velikega podatkovja?

Veliko podatkovje (v nadaljevanju velepodatki) vključuje shranjevanje, priklic in analizo velike količine informacij, ki so v današnjem času izjemno pomembne na različnih področjih življenja in dela, v obliki različnih napovednih modelov, kot denimo na področju kadrovanja, raziskovanja in razvoja znanosti, trženja in celo t. i. socialnega inženiringa, pri

čemer gre pri slednjem, v nasprotju z ostalimi izpostavljenimi vidiki, za zlorabljanje osebnih podatkov. Velepodatki namreč posredno preko spreminjanja stališč in vrednot ljudi vplivajo na celoten kulturni razvoj družbe. Za velepodatke je značilno načelo treh V-jev: velikost oz. velik obseg podatkovnih baz (angl. *Volume*), hitrost pridobivanja in procesiranja (angl. *Velocity*) in raznolikost tipov podatkov (angl. *Variety*); po mnenju predavateljev gre dodati še četrti V, in sicer v smislu verodostojnosti oz. resničnosti podatkov (angl. *Veracity*).

Predavatelji so opozorili na zadržan odnos psihologov do velepodatkov, ne le zaradi skromnega računalniškega znanja, temveč tudi zaradi možnih slabosti oz. različnih pasti, ki jih sprožajo velepodatki, v smislu ustreznosti obdelave in interpretacije pridobljenih ugotovitev. Iz velepodatkov lahko brez teoretične podlage z metodami strojnega učenja izvlečemo vzorce vedenja uporabnikov, ki jih uporabimo za nadaljnje napovedovanje tega vedenja. Pri tem nimamo vpogleda v to, zakaj napovedni model deluje. Ker modeli temeljijo na podatkih, ki so zgodovinsko in kulturno pogojeni, za določene populacije pristranski (denimo iz podatkov, zbranih na družabnih omrežjih, bomo težko kaj izvedeli o starostnikih), na podatkih, ki vključujejo predsodke ter različne vrste neenakosti, napovedni modeli generirajo pristranske modele in nadaljnje ohranjanje neenakosti. Zato je še posebej za psihologe izjemno pomembna etična dimenzija rokovanja z velepodatki (obravnava vprašanj zasebnosti, anonimnosti in avtonomnosti) in ohranjanje dostojanstva vseh udeleženih, ki morajo biti informirani o obdelovanju svojih osebnih podatkov ter morajo tudi podati prostovoljno privolitve za namen določene obdelave. Poleg tega je za psihologe pomembna tudi stalna skrb za korektne analitične postopke oblikovanja modelov človeškega vedenja, kritično razlaganje dobljenih rezultatov modeliranja ter njihovo etično uporabo.

Sklep

Obdelovanje osebnih podatkov predstavlja vsakdan psihološkega dela; podatke se obdeluje z nameni boljšega razumevanja, pojasnjevanja in napovedovanja človeškega vedenja, izboljševanja duševnega zdravja in/ali preprečevanja socialno neželjenih oblik vedenja in različnih bolezni. Kot narekuje kodeks psihološke etike, je spoštovanje človekovih pravic osrednje vodilo psihološke obravnave, ki se udejanja tako, "... da se obravnavancem zagotavlja dostojanstvo, spoštovanje, enakovrednost, enakopravnost, seznanjenost, zasebnost, zaupnost, strokovnost obravnave ter svobodno odločanje in možnost izbora, kar velja smiselno tudi za raziskave in delo z živalmi." (Kodeks poklicne etike psihologov, 2018, str. 3). Zdi se, da GDPR ne bo v temeljih pretresla ustaljenih psiholoških praks, bo pa treba smotrno ter preudarno pristopiti k njenim določilom in drugim zavezujočim dokumentom, ki se z njo povezujejo. Pomembna naloga psihologov je, po besedah Marka Vrtovca, predsednika DPS, pojasniti širši javnosti pomen podatkov v sodobnem svetu ter z njihovo ustrezno obdelavo ob upoštevanju potrebnih etičnih načel tudi kakovostno soustvarjati ta svet.